

* نگاه کلی

درود بر شما دوستان خوب اهل دریافت؛ هنوز گردوخاک مسابقه‌ی بزرگی را که هفته‌ی پیش در آن شرکت کردید، بر صورت خیلی‌هاتان می‌بینم و به همه‌ی شما عزیزان خسته نباشید می‌گویم، اما قیافه‌ی بعضی‌ها بیش‌تر شبیه جنگ‌زده‌هاست تا داوطلبان کنکور! به خدا کنکور جنگ نیست! فقط یک مسابقه است. این نکته‌ی مهمی است که باید به آن توجه داشت.

کسانی که کنکور را با میدان جنگ اشتباه می‌گیرند، مجبورند برای خودشان دشمن هم بتراشند؛ یک دشمن فرضی که اغلب از او شکست هم می‌خورند! و آن دشمن کیست؟ بله معلوم است دیگر، سازمان سنجش آموزش کشور! او که قصد دارد با طرح سؤالات سخت و غافل‌گیرکننده و وقت‌گیر و چه و چه و چه، هر طوری شده شما را در کارزار کنکور از پا درآورد و حتماً بعدش هم هلهله‌ی شادی سر دهد که بیایید ببینید باز هم این بچه‌ها را شکست دادم. آهای پدرها، مادرها، معلم‌های دلسوز و ... بیایید جمعشان کنید و سال آینده جنگجویان کارآموده‌تری را به مصاف من بفرستید که من خیلی قوی‌ام، هر سال هم قوی‌تر می‌شوم، ها ها ها ها!

اما واقعیت این‌طور نیست؛ سازمان سنجش فقط برگزارکننده‌ی یک مسابقه است و در این‌جا «دشمن» در کار نیست. رقیب‌ها بسیارند و این شماها هستید که هر سال قوی‌تر از پارسال می‌شوید و سازمان سنجش را مجبور می‌سازید که مسابقه را سخت‌تر برگزار کند تا بتواند بین شما فرزندان پاک ایران، از نظر علمی تفکیک قائل شود و شما را رتبه‌بندی علمی کند. اگر سؤالات ساده باشد، اگر بشود با خواندن سؤالات امتحانات چند سال قبل به سؤالات امسال هم پاسخ گفت، اگر بشود شب امتحان، سؤالات را تهیه کرد! اگر بشود سر جلسه‌ی امتحان تقلب کرد و ... که می‌شود همین چندصد یا به روایتی، چند هزار معدل بیستی که هر سال تحویل می‌گیریم و احتمالاً همه‌ی این چند صد یا چند هزار نفر هم می‌خواهند در دو سه رشته - محل مشغول تحصیلات عالی شوند، درحالی‌که ظرفیت این رشته - محل‌ها چند ده نفر است، نه چند صد نفر یا چند هزار نفر!

گرفتید چه می‌گویم! کنکور باید سخت باشد تا حق شما ضایع نشود و سازمان سنجش برای ضایع‌نشدن حق شما این همه زحمت می‌کشد و از همه حرف می‌شنود، اما دیگر از شما نه! این انصاف نیست. البته باید همگی کمک کنیم تا در حد امکان اشکالات کنکور کم‌تر شود، که این کار را هم در کنار شما در نشر دریافت چند سالی هست که داریم انجام می‌دهیم و به باور خودمان کم‌تأثیر نبوده‌است. سازمان محترم سنجش نیز در عین رعایت شرایط امنیتی بسیار بالا که لازمه‌ی سالم برگزارشدن این مسابقه‌ی بزرگ است - بزرگ‌ترین مسابقه‌ی علمی در سراسر جهان، همین کنکور ایران است - گوش شنوا دارد و ایجاد امکانی در سایت سنجش برای اظهارنظر تکتک داوطلبان، یکی از نشانه‌های روشن همین رویکرد است که باید به خوبی از آن استفاده کنید. این موضوع مهم را مطرح کردم نه برای پشتیبانی از سازمان سنجش، بلکه برای کمک به آسودگی روحی شما تا بی‌جهت، با ساختن دشمن فرضی و احساس شکست‌خوردن از او زانوی غم بغل نگیرید و احساس مظلومیت شدید به شما دست ندهد و بغض راه نفستان را نگیرد و با تیر آه و نفرین آسمان آبی خدا و جان پاک خود را مسموم نکنید.

حالا بیایید برویم ببینیم کنکور ادبیات امسال چه‌طور بود و چه کمکی می‌توانیم بکنیم برای بهترشدنش در سال آینده و هم‌چنین دقیق‌ترشدن کلید نهایی تصحیح پاسخ‌برگ شما در همین امسال:

از دید من دگرگونی‌های رخ داده در پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی آزمون سراسری سال ۹۴، همگی جنبه‌ی مثبت و رو به پیش داشتند که در زیر برشمرده‌می‌شود:

۱- کاهش شمار پرسش‌های حافظه‌محور در طراحی پرسش‌های مبحث معنای واژه‌ها و طرح چند پرسش مقایسه‌ای و تحلیلی در این مبحث (تست‌های شماره ی ۲ رشته‌ی هنر و ۳ رشته‌ی تجربی)

۲- کاهش چشمگیر طرح پرسش‌های املا از میان لفاظی‌های تهی از معنای قدما و متون بی‌قدر منشیانه با جایگزینی بیت‌های ادبیات گذشته در گزینه‌های تست‌های املا که در واقع به این پرسش‌ها چهره‌ای دوسویه می‌دهد: ۱- املا، ۲- معنای بیت‌ها (تست‌های شماره‌ی ۵ رشته‌ی ریاضی، ۴ رشته‌ی انسانی، ۴ و ۵ رشته‌ی تجربی، ۴ و ۵ رشته‌ی هنر، ۴ رشته‌ی زبان و ۵ آزمون خارج از کشور)

اما ای کاش که پرسش‌های املا از متون سنگین و وزین معاصران طراحی شود تا بیش تر به کار دانشجویان و دانش‌آموختگان آینده‌ی کشور بیاید. یک نگاه گذرا به نوشته‌های سایت‌ها و وبلاگ‌ها در فضاهای مجازی نشان می‌دهد که مشکل اصلی دانش‌آموختگان ما در نگارش و املاي نثر معاصر است نه بیت‌های گذشتگان.

۳- مناسب‌شدن الگوی طرح پرسش‌های زبان فارسی با زمان در نظر گرفته‌شده برای هر تست؛ به‌ویژه این نکته در تست‌هایی که شمارش تکواژها یا واژه‌ها را مورد پرسش قرار می‌دهند، بسیار مشکل‌ساز بود که خوشبختانه امسال برطرف شد (تست‌های شماره‌ی ۱۲ رشته‌ی ریاضی و ۱۴ رشته‌ی تجربی)

۴- توجه بیش‌تر به بهره‌گرفتن از شعر نو و در طرح پرسش‌ها که باعث دمیدن بو و روحی تازه به تست‌های زبان و ادبیات فارسی می‌شود. (تست‌های شماره ی ۱۰ و ۲۴ رشته‌ی تجربی، ۲۵ زبان، ۹ خارج از کشور و ...)

۵- به‌کارگرفتن مضمون‌های نو در طراحی پرسش‌های معنا و مفهوم و گزینش زیرکانه‌ی گزینه‌ها در این تست‌ها (تست‌های شماره‌ی ۲۲ رشته‌ی ریاضی، ۲۴ و ۲۵ رشته‌ی انسانی، ۲۲، ۲۴ و ۲۵ رشته‌ی تجربی، ۱۶، ۱۹، ۲۴ و ۲۵ رشته‌ی هنر، ۲۰ و ۲۳ رشته‌ی زبان، ۱۸، ۱۹، ۲۰ و ۲۳ آزمون خارج از کشور و ...)

اما کاستی‌هایی که با وجود الزامات و محدودیت‌های ساختاری و راهبردی آزمون سراسری، باز هم توجیهی برایشان به ذهن نمی‌آید و امیدواریم که در سال آینده شاهد برطرف‌شدنشان باشیم:

۱- تأکید بر پرسش‌های کاملاً حافظه‌محور و دانشی در مبحث واژگان، درحالی‌که امکان طرح تست‌های ابتکاری، مقایسه‌ای و تحلیلی از این مبحث بکرمانده در کنکور سراسری بسیار زیاد است. تست‌هایی نظیر تست‌های شماره ی ۳ رشته‌ی تجربی و تست شماره‌ی ۲ رشته‌ی هنر، می‌تواند شکل غالب طراحی تست‌های واژگان در آزمون سراسری باشد. البته شکی نیست که طراحی تست‌هایی با ساختارهای رایج در این چند سال (مانند تست‌های شماره‌ی ۱ و ۲ رشته‌ی تجربی یا تست‌های ۱ تا ۳ رشته‌ی ریاضی، و ...) به صرف وقت اندکی نیاز دارد و اتفاقاً همین نکته جای توجه و درنگ دارد! زیرا وقتی قرار است با ۲۵ پرسش میزان هوش و درک ادبی نسلی را بسنجیم، طبیعتاً باید این پرسش‌ها چیزی فراتر از حافظه‌ی صرف را محک بزنند. خواستن معنای واژه‌ها، خارج از متن شعرها و عبارتها، به‌حدی کم‌ارزش است که سال‌هاست از بودجه‌بندی امتحانات نهایی و حتی مدرسه‌ای نیز حذف‌شده‌است و آن‌گاه در چنین آزمونی که آشکارا مسیر مطالعه‌ی دانش‌آموزان را در

سال‌های تحصیل معین می‌کند، سه تست از این دست نباید جایی داشته‌باشد.

تمام هم و غم ما در آموزش ادبیات باید این باشد که دانش‌آموز با توجه به بافت سخن و گستره‌ی مفهومی متن، معنای واژه‌ها را دریابد، واژه فرع معناست نه اصل موضوع. واقعاً در کدام بافت از سخن فارسی، به «بازوبند» می‌گوییم «تعویذ»؟ «بازوبند» بازوبند است و «تعویذ» تعویذ. مؤلفه‌ی اصلی در معنای «تعویذ» دعابودن آن است نه بر بازو بستنش. «بازوبند» برای یک ایرانی، واژه‌ای جاافتاده است مربوط به کاپیتانی و ... اصلاً «تعویذ» از ریشه‌ی «نعوذ بالله» است، یعنی دعایی که با آن از شر آفات اهریمنی به خداوند پناه می‌بریم و حالا این دعا را اغلب به بازو می‌بستند و یا به گردن می‌آویختند یا ... این مؤلفه‌ی معنایی در این میان بسیار کم‌رنگ و کم‌ارزش است و نمی‌تواند معنای اصلی «تعویذ» قرار گیرد آن هم در آزمونی با این سطح از دقت. هم‌معنا دانستن این‌ها، ستیز با واقعیت زبان است و البته روح و روان دانش‌آموزان و داوطلبان. به ذکر همین یک مورد بسنده کردم که برشمردن همه‌ی موارد این‌چنینی را دیگر لازم نمی‌بینم.

۲-۲

از پایه‌های آزمون‌های چندگزینه‌ای این است که در هر پرسش یک نکته مورد سؤال قرار گیرد، نه چند نکته. زیرا اگر در یک پرسش چند نکته مطرح شود، میان کسی که همه‌ی نکته‌ها را می‌داند جز یکی، و کسی که هیچ‌یک از آن نکته‌ها را نمی‌داند، تفاوت و تفکیکی ایجاد نمی‌شود. حتی اعمال نمره‌ی منفی می‌تواند باعث شود پاسخ‌گویی که همه‌ی نکته‌ها را می‌داند جز یکی را، به آن پرسش پاسخ غلط دهد و از کسی که هیچ‌یک از آن نکته‌ها را نمی‌داند و آن پرسش را بی‌پاسخ می‌گذارد، عقب بیفتد!

(برتری اصلی آزمون‌های تشریحی بر تستی، نبود همین مشکل در آن‌هاست و راه‌حل این مشکل در آزمون سراسری هم می‌تواند طرح پیشنهادی نشر دریافت باشد به سازمان محترم سنجش که هم طی نامه‌های رسمی به حضور ریاست محترم آن سازمان ارائه شده‌است و هم روی همین سایت در دسترس شماست.) پرسش‌های چندگزینه‌ای آزمون سراسری سرشار است از تست‌های ترکیبی و چندنکته‌ای که نقض این عهد اساسی است و توجیه آن هم روشن است: محدودیت زمانی و اجرایی آزمونی در این گستره و با این تعداد شرکت‌کننده مانع آن می‌شود که سؤالات تک‌نکته‌ای باشند، چون در این صورت، شمار سؤالات و به پیرو آن زمان آزمون باید چندین‌برابر شود که نه اجرایی است و نه عاقلانه، زیرا امنیت آزمون شدیداً آسیب‌پذیر خواهد شد و خستگی آزمون‌دهندگان صدچندان و ...

تا این جا قبول، اما دیگر قرار نیست که در پرسش‌های چندنکته‌ای، یافتن یک نکته کار را بر پاسخ‌گو دشوارتر کند!

قبول دارید؟

مبحث آرایه‌ها از شیرین‌ترین و شاید دقیقاً شیرین‌ترین مبحث در درس ادبیات باشد و نشانه‌ی نبوغ زیباشناختی نوابغ این سرزمین، یعنی شاعران بزرگ پارسی‌گو. اما متأسفانه تلخ‌ترین تست‌های آزمون سراسری در این چند سال از همین مبحث مطرح شده‌است. دانش‌آموز می‌تواند بپذیرد که به تست‌های تاریخ ادبیات یا املا یا ... پاسخ ندهد، اما تست‌های آرایه‌ها، زیرا این یکی را دیگر بلد است، اصلاً آن را دوست دارد؛ بیش‌ترین زمان کلاس‌های ادبیاتش صرف یافتن همین شیرین‌زبانی‌ها و شگردهای هوشمندانه‌ی شاعران ایرانی شده‌است، پس به نوعی پرچم ادبیاتش را بر قلعه‌ی آرایه‌ها می‌خواهد برافراشته ببیند، اما این‌گونه نمی‌شود؛ برای نمونه به بررسی تست شماره‌ی ۱۱ رشته‌ی علوم تجربی امسال می‌پردازیم:

- ترتیب توالی ابیات، به لحاظ داشتن آرایه‌های: (ایهام تناسب، حسن تعلیل، کنایه، اسلوب معادله و تناقض)، کدام است؟
- (الف) از آن به خاک درت مست می‌سپارم جان / که هم به کوی تو مستم به خاک بسپارند
 (ب) خفته‌ی بیدارگیر، گرچه ندیدی ببین / چشم پر از خواب خویش، دیده‌ی بیدار من
 (ج) صد هزاران بلبل خوشگوست در باغ وجود / گر نباشد چون تو ای سلمان هزاری گو مباش
 (د) ماه از اثر مهر رخت یافت نشانی / زان روی جهانی به جمالش نگران شد
 (ه) به غیر اشک کسی حال دل نمی‌داند / همیشه طفل ز دیوانگان خبر گیرد
- (۱) ب، ج، الف، د، ه (۲) ج، د، الف، ه، ب (۳) ج، د، ب، الف، ه (۴) د، الف، ج، ه، ب

دانش‌آموز طبق خواسته‌ی سؤال با یافتن «ایهام تناسب» در بیت نخست، باید کارش را آغاز کند، اما فرض می‌کنیم که دانش‌آموز ما، با شیوه‌ی پاسخ‌گفتن به چنین تست‌هایی آشنا است و با مهندسی گزینه‌ها کارش را شروع می‌کند! یعنی ابتدا می‌بیند که در گزینه‌ها کدام بیت‌ها دارای ایهام تناسب معرفی شده‌اند، تا از این راه یکی دو گزینه را حذف نماید و به پاسخ نزدیک شود؛ پس با این روش باید در سه بیت به دنبال این آرایه بگردد؛ بیت‌های ب، ج و د:

در بیت «ب» ایهام تناسب می‌یابد: «دیده» در این‌جا یعنی «چشم» اما به دلیل وجود فعل «ببین» در بیت، معنای دیگر «دیده» (آن‌چه دیده شده‌است) نیز به ذهن خطور می‌کند. حُب، در این‌جا برق شادی و امید در دل و دیده‌ی او درخشیدن می‌گیرد اما دیری نمی‌پاید، زیرا در بیت «ج» نیز واژه‌ی «هزار» در مصراع نخست ایهام تناسب دارد: معنای اصلی آن عدد «هزار» است اما معنی دوم آن (بلبل) به دلیل آمدن واژه‌ی «بلبل» در کنار آن، به ذهن خطور می‌کند و همین‌جا است که باید به بازاندیشی و تأمل پردازیم: چرا پیدا کردن آرایه‌هایی به این زیبایی و ظرافت، باید کار را بر پاسخ‌گو سخت‌تر کند نه ساده‌تر؟! و ماجرا ادامه دارد؛ در بیت «د» ایهام تناسب سوم را پیدا می‌کند: «مهر»!

یعنی تمام تلاش ذهنی این دانش‌آموز باهوش، سخت‌کوش و آشنا با ادبیات سرزمینش، نقش بر آب می‌شود و خود را چون درازگوشی می‌یابد فرورفته در گِل! اما او این‌گونه نیست؛ این شیوه‌ی طراحی تست است که او را به گِل نشانده‌است و حق دارد که اُف بگوید به هرچه شاعر و شعر و زیبایی است که در این زبان آفریده شده‌است.

(در فضاهای مجازی اظهارنظر رتبه‌ی ۵ آزمون سراسری ریاضی سال گذشته را در مورد درس ادبیات بخوانید!) چرا از زیبایی برای فرزندان کشورمان باید غول بسازیم؟ که از آن فرار کنند؟ که به هجویات ترانه‌های کوچه‌بازاری قانع شوند؟ اگر چنین ساختار نامناسب طراحی تست را به فرض در درس ریاضی ببینیم، باز جای توجیه دارد، اما در شیرین‌ترین و زیباترین مبحث ادبیات چرا کام دانش‌آموزان را باید چنین تلخ کرد، تلخ‌کامی از آرایش‌های ادبیات این سرزمین که بهترین میراث گذشتگان ما است، نتایجی بسیار واگراتر از عدم موفقیت در پاسخ‌گویی به یک تست کنکور دارد.

به ادامه‌ی این داستان در نقد پرسش‌های ادبیات رشته‌ی تجربی، خواهیم پرداخت اما نظیر این مشکل در بسیاری از تست‌های آرایه‌ی امسال و چند سال گذشته دیده‌می‌شود؛ برای مثال تست ۹ رشته‌ی هنر در سال ۹۲ را بررسی می‌کنیم:

- آرایه‌های «تشبیه، استعاره، اغراق، تلمیح و پارادوکس» به ترتیب در کدام ابیات آمده‌است؟

- (الف) نیست بی اسرار وحدت می‌پرستی‌های ما / آتش ایمن ز چوب تاک می‌بینیم ما
 (ب) کلاه گوشه‌ی اقبال ماست بی‌کله‌ی / گذشتگی ز دو عالم بود جنیبت ما
 (ج) از گوهر ما گرچه خورد چشم جهان آب / از گرد یتیمی است همان پیرهن ما
 (د) از صحبت ما فیض توان برد به دامن / زلف شب قدر است دل پرشکن ما
 (ه) به زیر تیغ فشرديم پای خود چندان / که کوه بست کمر پیش بردباری ما
- (۱) د، ج، ه، ب، الف (۲) د، ج، ه، الف، ب (۳) ج، د، ب، الف، ه (۴) ج، د، ه، الف، ب

همان‌گونه که می‌بینید، در سه بیت آرایه‌ی تشبیه دیده می‌شود: ب (گذشتن از دو عالم به اسب جنیبت مانند شده‌است)، ج (گرد یتیمی به پیراهن مانند شده‌است) و د (دل پرشکن به زلف شب قدر مانند شده‌است). و در سه بیت، استعاره نیز داریم: ج (چشم جهان)، د (زلف شب قدر) و ه (کمر بستن کوه که تشخیص دارد و استعاره‌ی مکنیه) یعنی دانش‌آموز نه تنها با یافتن آرایه‌ی تشبیه در سه بیت راه به جایی نمی‌برد که پس از جست‌وجوی آرایه‌ی استعاره و یافتن آن هم، باز هنوز سر جای اول خود است!

وقتی می‌شود تست‌های آرایه‌ای به زیبایی و پرمغزی تست شماره‌ی ۱۰ تجربی یا تست ۱۰ هنر امسال طرح نمود، چرا این‌گونه عمل نکنیم؟

شرمسار طراحان صاحب‌سبک و دانای آزمون سراسری هستیم که تلخی این دو تست، کلام مرا نیز تلخ نمود و همین‌جا فروتنانه از این بزرگواران می‌خواهم که سخن مرا، درددل بسیاری از دانش‌آموزان هوشیار و کوشیار این سرزمین به حساب آورند که نمی‌خواهند تست‌های آرایه‌ی ادبی را غول ببینند. قدری ملاحظت را چاشنی کار طرح پرسش از این لطافت‌کاری‌های بی‌بدیل شاعران لطیف سرزمینمان کنیم!

پاینده باشید!

رشته‌ی علوم ریاضی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۱	طراح محترم به جای خواستن معنای چندین واژه در یک تست، بر نکته‌های ریزمعنای هر واژه تمرکز کرده‌است که نسبت به تست‌های پُرانتزی ارزشمندتر و نوتر است.
۵	طرح تست املا در متن بیت‌ها، علاوه بر املا قدرت معناکردن بیت‌ها را محکم‌ی‌زند نه آشنایی با لفاظی‌های نویسندگان صاحب تکلف و صاحب تصنع را!
۱۴	در این جا باید علاوه بر توجه به گونه‌های ساختاری واژه (ساده، مشتق، مرکب، مشتق - مرکب) به نوع تکواژهای آزاد در واژه‌ها نیز توجه داشت. یعنی این‌که این تکواژ آزاد (به آن «پایه»ی واژه می‌گویند)، اسم است، بن ماضی است، بن مضارع است یا قید و صفت؛ برای نمونه «منظم» در «نامنظم» صفت است، پس «ناشکر» و «نادار» اجزای ساختمانی یکسانی با آن ندارند - گرچه هر سه واژه‌ی مشتق به حساب می‌آیند - زیرا «شکر» اسم است و «دار» بن مضارع.
۲۲	گزینه‌ی ۴ هوشمندانه انتخاب شده‌است.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۱	برخی دانش‌آموزان عادت ندارند که به تک تک واژه‌ها در عبارت معنای جلوی کلمات دقت کنند و فقط وقتی آن عبارت به نظرشان آشنا می‌آید، به شکل حفظی آن را درست فرض می‌کنند که اشتباه است!
۳	شیوه‌ی طراحی این تست‌های حافظه‌محور همیشه آن‌ها را دشوار می‌سازد.
۴	ترکیب «مألوف طباع» (هم‌خوان با طبع‌ها) برای هر دانش‌آموزی آشنا یا قابل تحلیل نیست.
۵	دریافتن نادرستی املاي «فراغ» در بیت چهارم نیاز به دریافتن معنای بیت دارد: معنای بیت: هر که دوری و فراق در سرنوشتش رقم خورده‌باشد، نه تنها معشوق که سایه‌اش هم از او کناره می‌گیرد!
۶	«انتقام»، «فلسطینی» و «پس از میلاد مسیح» نکته‌های پنهانی هستند که سه گزینه‌ی دیگر را نادرست نموده‌اند.
۷	معمولاً دانش‌آموزان نام اثر را به همراه پدیدآورنده‌ی آن حفظ می‌کنند و اصلاً نمی‌دانند که آن اثر چیست؟ حتی نمی‌دانند که شعر است یا نثر. (جلد دوم کتاب همایش ادبیات تا جای ممکن این نکته‌های مهم و پنهان را آشکار نموده‌است.)

۹	تشخیص حسن تعلیل در بیت «ب» کلید اصلی پاسخ‌گفتن به این پرسش است، اما جابه‌جا بودن دو مصراع در این بیت، معناکردن بیت و دریافتن حسن تعلیل را در آن با مشکل روبه‌رو می‌کند، کافی است جای دو مصراع را عوض کنیم: بگرفت اشک دیده‌ی من رهگذار من / زان رو به کوی دوست گزارم نمی‌فتد «دام نجات» در بیت «ه» متناقض‌نما است.
۱۰	توضیحش خواهد آمد. «نخل» نوعی تابوت آراسته است که به معنایش در کتاب پیش‌دانشگاهی (درس «اورازان») اشاره شده بود. اما این درس و معنای این واژه از کتاب درسی واژه حذف شده است و ندانستن این معنای «نخل» معناکردن بیت را بسیار دشوار می‌کند و این تست را تا حدی غیراستاندارد. این‌که شاعر «دار» را پرچم پیروزی (رایت منصور) خود بداند، متناقض‌نما است و آمدن واژه‌ی «دار» در کنار واژه‌ی «منصور» (پیروز) معنای دوم این واژه (حسین بن منصور حلاج) را فرا یاد می‌آورد که پدیدآورنده‌ی آرایه‌ی «ایهام تناسب» است.
۱۴	توضیحش آمد.
۱۶	شاید خیلی از دانش‌آموزان «تهی کند» را فعل جمله در نظر بگیرند که نشانه‌ی ناآشنایی با دستور است. «تهی» مسند است و کند (= گرداند) فعل گذرا به مفعول و مسند.
۲۲	بیت چهارم می‌گوید که برای دوری از خواری‌های عشق، زمام دلم را در دست گرفتم تا دیگر عاشق کسی نشود، ولی سه بیت دیگر می‌گویند که صبر و شکیبایی عاشق را سرانجام به خواسته‌هایش می‌رساند.
۲۳	بیت نخست می‌گوید که اگر فقط با زبان می‌شد خدا را ستایش کرد، پس افراد لال و بی‌زبان چه باید می‌کردند (که البته می‌توانند در دلشان دعا و ستایش خدا را به جا آورند و شاعر از این نکته غافل بوده است!) اما سه بیت دیگر می‌گویند که علاوه بر انسان، همه‌ی موجودات کیهان خدا را می‌ستایند.
۲۵	توضیحش خواهد آمد.

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره پرسش	توضیح
۷	در گزینه‌ی دوم «سرود سپیده»، «سرود سپید» حروف چینی شده است که البته مشکلی در پاسخ‌گویی به تست پیش نمی‌آورد.
۱۰	دو پاسخ دارد: علاوه بر گزینه‌ی ۴، گزینه‌ی ۱ نیز دارای هر سه آرایه‌ی خواسته شده در صورت پرسش هست: تشبیه یار به «قله‌ی خیال» و «بخت خفته» آشکار است. «خواب‌بودن بخت» تشخیص و در نتیجه استعاره (مکنیه) است؛ هم‌چنین زیباتر است که قله‌ی خیال را اضافه‌ی استعاره‌ی بدانیم تا تشبیه‌ی خواب‌بودن بخت هم‌چنین کنایه از ناهم‌سو بودن گردش روزگار با آروزها و خواسته‌هاست.
۱۱	باید واژه‌ی «نخل» در متن تست معنا می‌شد.

<p>۱۷ من تناسب مفهومی روشنی میان بیت الف و مصرع «شکر نعمت نعمت افزون کند» نمی‌بینم، مگر آن‌که فعل «می‌خورد» را «خواهد خورد» معنا کنیم و بیت را این‌گونه: اگر شکر خدا را به جا آوری، بر روزی‌ات افزوده می‌شود و بر سفره‌ات نه تنها خودت که مهمانت نیز روزی خواهد خورد!</p> <p>که معنایی سلیقه‌ای (و در این مورد خاص «من در آوردی!») به نظر می‌رسد و نباید انتظار داشت که دانش‌آموز راهی به آن ببرد.</p> <p>(ای کاش طراحان و اولیای محترم سازمان سنجش در پاسخ‌گویی به این ابهام‌ها کمی کوشاتر می‌بودند. اخیراً کتابی تحت عنوان «مجموعه پرسش‌ها و پاسخ تشریحی درس زبان و ادبیات فارسی» مربوط به آزمون‌های سراسری ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ به دستم رسیده از انتشارات رسمی سازمان سنجش آموزش کشور که اشتباهات پرشمارش در تایپ متن تست‌ها و گزینه‌ها و تکرار صدمبارگی مکررات در پاسخ تشریحی آن به کنار، توضیحات گهگاهی‌اش در مورد معنای بیت‌ها بسیار ناقص و ناکامل است و جا دارد که در پاسخ‌گویی و شرح و تحلیل این تست‌ها از خود طراحان محترم یاری و راهنمایی گرفته شود تا دست کم در این موارد خاص ما متوجه شویم که مشکل از کجا بوده‌است، ناتوانی من و امثال من در معناکردن این بیت - که هیچ بعید نیست و همه چیز را همگان دانند - یا واقعاً نامناسب بودن بیت یا تست.)</p>	۱۷
<p>۲۰ مفهوم بیت صورت سؤال آشکار است: اگر چشم حقیقت بین داشته باشیم، در هر ذره‌ای از جهان نهایت عظمت را خواهیم دید یا به عبارت دیگر در هر ذره‌ای از جهان عظمتی نهفته است.</p> <p>اما در بیت گزینه‌ی سوم، ذره‌ای در کار نیست، این زلف یار است (که می‌تواند مجاز از کل وجود معشوق یا همان خداوند باشد) که شرح و توصیفش پایان‌ناپذیر است. کجای این دو نگاه و این دو مضمون‌پردازی با هم قرابت دارد؟ واقعاً اگر دانش‌آموز موشکاف و تیزبینی متوجه این تفاوت آشکار میان ذره و زلف یار شده باشد، باید نمره‌ی منفی حاصلش شود؟</p>	۲۰
<p>۲۵ یکی از اشکالات پایه‌ای که گهگاه در طرح برخی از تست‌های معنا و مفهوم به چشم می‌خورد، بی‌توجهی به «حوزه‌ی ادبی» شعرها و متن‌هاست. صرف مطرح‌بودن یک مضمون در دو بیت دلیلی بر تناسب مفهومی آن دو بیت نیست. در درجه‌ی نخست باید حوزه‌ی ادبی آن دو بیت یکسان باشد. مگر می‌شود بیتی را که مضمونی عاشقانه دارد ملاک کار قرار دارد و از دانش‌آموز انتظار داشت که بیتی عارفانه، تعلیمی یا حماسی یا ... را با آن متناسب بداند؟ این عین دورماندن از درک و دریافت ادبی است. (موضوعی که در بسیاری از تست‌های خوب کنکور این چند سال، خود معیار تشخیص گزینه‌ی درست از گزینه‌ی به‌ظاهر درست بوده‌است.)</p> <p>بیت صورت سؤال یک بیت سرتاپا تعلیمی است، اما گزینه‌های ۲، ۳ و ۴ که با آن متضاد فرض شده‌اند، همگی مربوط به ادبیات غنایی هستند؛ بنابراین در نگاه یک دانش‌آموز آشنا با ادبیات، هیچ‌کدام از این چهار بیت با بیت صورت سؤال قابل‌مقایسه نیستند (به قول منطقیون این قیاس، مع‌الفارق است.)</p>	۲۵

* پاسخ‌های نادرست

شماره‌ی پرسش	توضیح
۱۰	هم گزینه‌ی ۱ درست است و هم گزینه‌ی ۴.
۱۷	گزینه‌ی درستی به نظر نمی‌رسد.
۲۰	گزینه‌ی درستی به نظر نمی‌رسد.

نتیجه‌گیری: تست‌های زبان و ادبیات فارسی رشته‌ی ریاضی در مقایسه با دیگر رشته‌ها، پرکاستی‌ترین سؤالات بوده‌است، اما در کنارش شمار تست‌های نو و دشوار هم در آن بالا بوده‌است؛ بنابراین درصد بالای ۳۵ قابل قبول، بالای ۵۰ خوب و بالای ۶۵ عالی به‌شمار می‌آید.

همگی خسته نباشید!

دکتر هامون سبطی

رشته‌ی علوم تجربی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۳	پیداکردن روابط میان واژه‌ها، سطح بالاتری از یادگیری را می‌سنجد نسبت به خواستن معنای انبوهی از واژه‌ها، قطار شده در دو خط (مانند تست ۲).
۴	طرح تست املا در متن شعرها که توضیحش آمد.
۵	می‌بینید که توجه به معنای بیت‌ها - علاوه بر داشتن اطلاعات املائی - کلید پاسخ‌گویی به چنین پرسش‌هایی است؛ مثلاً ترکیب «اجل هایل» درکل، ترکیبی پذیرفته‌است، اما در بیت سوم شاعر می‌گوید که میان من و دوست مرگ (اجل)، حایل شد (فاصله انداخت).
۸	پاسخ‌گفتن به این پرسش نیاز به تسلط بر «درآمد» فصل‌های ادبیات حماسی و ادبیات تعلیمی (کتاب پیش‌دانشگاهی) داشت.
۱۰	یکی از زیباترین و پرمغزترین پرسش‌های ادبیاتی است که تاکنون دیده‌ام. البته پاسخ‌گفتن به آن حدود یک و نیم تا دو دقیقه زمان لازم دارد. شاعر ابتدا «هر لفظ» از شعرش را به فریاد و «شعر» خود را به دریا مانند کرده‌است و سپس یک اضافی تشبیهی ساخته‌است (شراب خون). تا این‌جا اتفاق عجیبی رخ نداده، اما زیبایی سؤال از این‌جا آغاز می‌شود: با توجه به معنای سروده، متوجه می‌شویم که مطمئناً با استفهام انکاری (پرسش منفی) روبه‌رو هستیم و شاعر در ادامه می‌گوید که اگر در هر میان هر لفظم، اشکی پنهان کرده‌ام، این اشک همانند شهدی نیست که در میان دانه‌های شیرینی و شکلات و ... زیر دندانان می‌آید. این اشک، یک کاسه از خون من است، چنین سرسری و بی‌اهمیت آن را ننوشید! بنابراین در ادامه، الفاظش به دانه‌های شیرینی و شکلات و اشکش به کاسه‌ی خون مانند شده‌است، اما اشک به شهد مانند نشده، یعنی پنج مورد تشبیه داریم نه شش مورد.
۱۳	توجه به این نکته که «ها» از وابسته‌ها است نه جزئی از هسته، تا حدی طعم تازگی به این تست ترکیبی بخشیده‌است.
۱۶	در تست ۱۶ رشته‌ی ریاضی توضیحش آمد؛ فقط در این‌جا لغزش کوچکی رخ داده که در ادامه به آن اشاره خواهد شد.
۲۲	موضوع مطرح شده در تست‌های کنکور نو و تازه است (تلاشی که دستگاه خلقت برای پرورش انسان بر خود هموار می‌کند یا همان ارزش بسیار انسان در عالم آفرینش) و گزینه‌ی سوم هم با زیرکی و هشیاری در میان سه گزینه‌ی دیگر جاگرفته‌است.
۲۴	برخی می‌پندارند خوان هشتم که رستم را به نابودی کشید، چاه است یا مرگ رخس است؛ خیر آنچه هر شیرمردی را به زانو درمی‌آورد، دروغ و نامردی است.

بیت نخست نمی‌تواند با مضمون منظومه‌ی خوان هشتم تناسب داده‌باشد، زیرا مضمونی عاشقانه را مطرح می‌سازد که با زیبایی و زیرکی در کنار سه بیت دیگر نشست است.	
یکی از بهترین و بی‌حاشیه‌ترین شیوه‌های سنجش درک ادبی داوطلبان آزمون سراسری، می‌تواند همین شیوه‌ی نسبتاً تازه‌ی طرح تست باشد که امیدواریم در سال‌های دیگر الگوی طرح تست‌های بیش‌تری قرار می‌گیرد.	۲۵

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

توضیح	شماره‌ی پرسش
«موی مالیده» در یکی از جمله‌های معروف تاریخ بیهقی «موی مرتب‌شده» معنا می‌دهد، اما «موی بالیده» یعنی موی بلند و رشدکرده که مدت‌هاست پیراسته و کوتاه نشده. «تعویذ» دعایی است که به بازو می‌بندند و طراح محترم با بی‌مبالاتی آن را «بازوبند» معنا کرده‌اند - که شرحش گذشت - پلاس نیز زیرانداز یا جامه‌ای پشمین و کهنه است نه خود پوست گوسفند. «صلات» مفرد «صلوات» است و در کتاب درسی «صلوات» «دروها» معنا شده‌است، پس «صلات» یعنی درود. «ماشی» از ریشه‌ی «مشی» است و در عربی معنای رونده می‌دهد که در درس «مابع حرف‌شویی» در گرماگرم طنز، نویسنده اشاره‌ای به این نکته کرده‌است و چه می‌دانسته که قرار است بشود بلای جان تجربی‌ها در کنکور ۹۴!	۱
قطاری از واژه و دام از پی دام!	۲
توضیحش آمد.	۵
توضیحش آمد.	۸
گزینه‌ی نخست به دلیل وجود آرایه‌ی تضاد رد می‌شود و گزینه‌ی دوم با جناس تام. اما ردکردن حسن‌تعلیل در این بیت به دقت و توجه نیاز دارد: در داستان حضرت سلیمان همه‌ی موجودات با او سخن می‌گویند و مورچه از شخصیت‌های درخشان این داستان است! شاعر می‌گوید که بخشندگی و گشاده‌دستی سلیمان باعث شد که مورچه این‌چنین زیبا و شیرین با او سخن بگوید. خُب در این فضای فکری، علتی منطقی و مرتبط با موضوع بیان‌شده‌است و می‌دانیم که حسن‌تعلیل آوردن دلیلی غیرمنطقی و غیرواقعی (اما زیبا و شاعرانه) برای موضوعی واقعی است.	۹
پذیرفتن «مجاز» در این بیت نیز نیاز به تمرین و سواد ادبی دارد. «دست» در مصراع دوم مجاز از اعمال و رفتار یا همان بذل و بخشش است (با رابطه‌ی وسیله‌ای یا آلیه). در کل با پرسشی دقیق و سنجیده روبه‌رو هستیم.	
توضیحش آمد.	۱۰
توضیحش خواهد آمد.	۱۱
«کوره‌راه» هسته‌ی گروه اسمی دوم است و «ها» وابسته‌ی هسته است نه جزئی از هسته‌ی آن. هم‌چنین باید دقت داشت که «ه» در «کوره» مصوّت است (-) اما در «راه» صامت است. کوره‌راه: / ک + و / ر + / ر + / ه + / تست زیبا و زیرکانه‌ای بود!	۱۳

توضیح خواه‌آمد.	۱۵
«سپاس» در «ناسپاس» اسم است، مانند «فرمان» در «نافرمان»، اما پایه‌ی واژه‌های «ناشناس»، «نامعلوم» و «نارس» به ترتیب، بن مضارع، صفت، بن مضارع است. به اشکال کوچک این تست در ادامه خواهیم رسید.	۱۶
توضیح خواه‌آمد.	۱۹
توضیح خواه‌آمد.	۲۰
فقط با توجه به وجود واژه‌ی «محبت» در بیت چهارم، می‌توان متوجه تناسب مفهومی متن صورت سؤال و این بیت شد.	۲۱
توضیح خواه‌آمد.	۲۲
توضیح خواه‌آمد.	۲۴

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

توضیح	شماره پرسش
علاوه بر ایراد ساختاری مطرح شده در قسمت نگاه کلی بر این دست از پرسش‌های آرایه، در این تست - و بسیاری از تست‌های این چنینی - امکان رخ دادن اشتباهات علمی به دلیل گستردگی و پیچیدگی بسیار این نوع پرسش‌ها، زیاد است؛ برای نمونه در مصراع دوم بیت «ج» هردو معنای واژه‌ی «هزار» کاملاً پذیرفتنی است، پس این بیت ایهام دارد و همین نکته می‌تواند وجود ایهام تناسب را در ذهن دانش‌آموزی که متوجه این ایهام زیبا شده‌است، رد کند.	۱۱
گزینه‌های ۱ و ۴ هردو درست هستند. گویا در طراحی پرسش، آرایه‌ی تکرار - که مربوط به زیبایی‌شناسی سخن است - با نقش دستوری تکرار - که مربوط به دستور و زبان‌شناسی است - اشتباه گرفته شده‌است؛ در نقش تکرار، یک واژه بدون تغییر نقش در یک جمله تکرار می‌شود، اما در آرایه‌ی تکرار یک واژه در یک بیت تکرار می‌گردد و این تکرار شدن می‌تواند در جمله‌های متفاوت یا نقش‌های متفاوت باشد؛ همان اتفاقی که برای واژه‌ی «بار» در جمله‌های اول و دوم و برای «باری» در پایان دو مصراع رخ داده‌است؛ بنابراین در گزینه‌ی نخست آرایه‌ی تکرار داریم نه نقش تکرار. بدل و معطوف هم در این بیت به کار نرفته‌است، پس هیچ‌یک از نقش‌های تبعی در این گزینه وجود ندارد. هم‌چنین به هیچ شکلی میان دو مصراع بیت چهارم، رابطه‌ی منطقی و معنایی برقرار نمی‌شود، زیرا بیت‌های غزل زیبای سعدی بر این قرارند! ندانم ای کمر (کمر بند) این سلطنت چه لایق توست / که با چنین صنمی دست در میان داری بدین صفت که تویی دل چه جای خدمت توست / فراتر آی که ره در میان جان داری و اشتباهی از این نوع، فقط می‌تواند ناشی از بی‌دقتی و عجله باشد که نباید در طراحی چنین آزمون بزرگی جایی داشته باشد؛ باری ... لطفاً عطای این تست سراپا تقصیر را به لقایش ببخشید.	۱۵

۱۶	«صوفی» تجزیه می‌شود (صوف + ی) اما «منشی» نه. پس برای دانش‌آموز باسواد، این تست پاسخ درستی ندارد.
۱۹	سروده‌ی اخوان یک شعر غنایی و میهن‌پرستانه است، چه‌طور باید آن را با یک بیت تعلیمی با مضمون بی‌اعتباری قدرت‌دنیایی متناسب بدانیم. این تست مانند تست ۲۵ رشته‌ی ریاضی موجب بدآموزی ادبی است که امیدوارم دنباله‌دار نباشد.
۲۰	آن‌چه از این بیت آشنای حافظ دست‌گیر من می‌شود، آن است که چندان از این صبر طاقت‌فرسا - حال به هر نتیجه‌ی درخشانی هم که بخواهد بینجامد - راضی نیست؛ نظیر این بیت زیبایش: دولت آن است که بی‌خون دل آید به کنار / ورنه با سعی و عمل باغ جنان این همه نیست درحالی‌که در بیت صورت سؤال خشنودی و احساس پیروزی سرتاپای وجودش را فراگرفته‌است. این‌طور نیست؟ در نگاه من تناسب این دو بیت فقط در لایه‌ی سطحی کلام است نه منظور و احساس شاعر. (شاید گزینه‌ی چهارم کم‌فاصله‌تر باشد با بیت صورت سؤال تا گزینه‌ی ۲ که در کلید اولیه درج شده‌است).

نتیجه‌گیری: شاید پرشمارترین تست‌های خوب و ابتکاری زبان و ادبیات فارسی را در تمام این سال‌ها بتوان در کنکور تجربی سال ۹۴ سراغ گرفت که جای سپاس و خدایوت‌گفتن دارد. اما کاستی‌های آن هم کم نبود و در کل با آزمون دشوار و پرچالشی روبه‌رو بودیم.
درصد بالای ۳۵ قابل قبول، درصد بالای ۵۰ خوب و درصد بالای ۷۰ عالی به‌شمار می‌آید.

همگی خسته نباشید!

دکتر هامون سبطی

رشته‌ی علوم انسانی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره پرسش	توضیح
۱	الگوی طراحی تست نو و تازه است.
۴	طرح پرسش املا در بیت‌ها که شرحش آمد.
۱۵	بحث تأویل و تبدیل جمله‌های مرکب به جمله‌های ساده، از موضوعات مهم دستور و زبان‌شناسی است که برای نخستین بار در آزمون سراسری به آن توجه شده است. برای برگرداندن یک جمله‌ی مرکب به یک جمله‌ی ساده، باید فعل جمله‌های پیرو را به مصدر یا صفت تبدیل کرد تا در نهایت یک فعل در جمله بیش‌تر نداشته باشیم و آن هم فعل جمله‌ی پایه، نمونه: یکی از مقتضیات تمدن است که صاحبان چندین هنر غالباً به یک هنر خاص خود که در آن مهارت دارند، شهرت می‌یابند ← شهرت‌یافتن صاحبان چندین هنر به یک هنر خاص دارای مهارت در آن، یکی از مقتضیات تمدن است. البته برای پاسخ‌گفتن به چنین تست‌هایی نیازی نیست که این فرآیند (گشتار) را اعمال کنیم، بلکه فقط کافی است فعل جمله‌ی پایه (جمله‌ی هسته) را بیابیم و گذر آن را تعیین کنیم؛ مثلاً در جمله‌ی مرکب متن سؤال، «یکی از مقتضیات تمدن است» جمله‌ی پایه است - زیرا دو جمله‌ی دیگر با پیوند وابسته‌ساز «که» همراهند، یعنی پیرو هستند - و فعل جمله‌ی پایه (است) جمله‌ی سه‌جزئی با مسند می‌سازد. پرسشی بسیار عالمانه بود و مناسب دانش‌آموزان برتر رشته‌ی علوم انسانی.
۱۶	گزینه‌ها در نهایت زیبایی و سنجیدگی انتخاب شده‌اند. آنچه در گزینه‌های ۳ و ۴ آمده است، درست است و در متن دیده می‌شود، اما تعیین‌کننده‌ی سبک این متن نیست، زیرا در همه‌ی متون گذشته و امروز دیده می‌شود و شاخصه‌ی سبکی به‌شمار نمی‌آید.
۲۴	گزینه‌ها با زیرکی و زیبایی انتخاب شده‌اند.
۲۵	گزینه‌ها با دقت و زیرکی انتخاب شده‌اند.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره پرسش	توضیح
۲	این الگو ساده‌ترین نوع طرح تست برای طراحان و سخت‌ترین نوع تست برای دانش‌آموزان است.
۴	بدون توجه به معنای کل بیت، نمی‌شود در گزینه‌ی نخست دریافت که «حور» جایی ندارد و باید به جایش «هور» (خورشید) بیاید.
۶	دانش‌آموزان رشته‌ی انسانی حتماً می‌دانند که «نظامی» بزرگ‌ترین شاعر قرن ششم ایران است، اما شاید به یاد نداشته باشند که «جان اشتاین بک» نویسنده‌ی آمریکایی در قرن بیستم است.

۱۰	جست‌وجوی دو آرایه که هرکدام نیز انواع گوناگونی دارند (استعاره‌ی مکنیه، استعاره‌ی مصرّحه، جناس تام، جناس‌های ناقص) در ۵ بیت، کاری وقت‌گیر است. هم‌چنین نگذاشتن نشانه‌ی پرسش (برخلاف تست ۱۱ رشته‌ی هنر) در پایان بیت‌های «د» و «ه» خواندن و معناکردن این بیت‌ها را نیز دشوار می‌کند.
۱۲	معمولاً متأسفانه دانش‌آموزان بر جدول‌های درس «جمله‌ی ساده و اجزای آن» تسلط کافی ندارند.
۱۳	پاسخ‌گفتن به این تست هم سواد نیاز دارد، هم دقت، هم وقت و هم کمی خوش‌شانسی که درباره‌ی این آخری در ادامه صحبت خواهیم کرد.
۱۵	توضیحش آمد.
۱۶	توضیحش آمد.
۲۱	مفهوم بیت سوم «قناعت به حداقل‌ها» است و مضمون سه بیت دیگر «دوری از خودنمایی»، اما شکل و شمایل بیت سوم همانند سه بیت دیگر است و غلط‌انداز.
۲۴	مفهوم مشترک بیت دوم و بیت صورت سؤال رضایت عاشق به عشق دورادور با معشوق است که معمولاً به این مفهوم زیبایی عاشقانه در این بیت، کمتر توجه می‌شود.

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره پرسش	توضیح
۱۳	شمار تکواژها در هردو گزینه‌ی ۲ و ۴، دوازده است. گویا به امر بودن فعل «مکن» در گزینه‌ی دوم توجه نشده‌است و به پیرو آن، از شناسه‌ی تهی در پایان این فعل غفلت شده‌است. بدون شک نبود شناسه در پایان فعل‌های امر و نهی، به معنای دوم شخص مفرد بودن این فعل‌ها است، هم‌چنان که نبود شناسه در پایان فعل‌های ماضی (و فعل‌های مضارع «است، نیست، هست») به معنای سوم شخص مفرد بودن این فعل‌ها است و در زبان، آنچه بر معنایی دلالت کند، تکواژ است. به همین دلیل فعل‌هایی مانند «برو، ببین، نیا، میامیز و ...» هریک از سه تکواژ ساخته شده‌اند: ۱- پیش‌وند امر یا نهی ۲- بن مضارع ۳- شناسه‌ی فعل تهی
۱۴	در این الگو نشانه‌ی جمع «ها» که از جمله وابسته‌های پسین گروه اسمی است، از نظر دورمانده‌است. هم‌چنین این الگوها فقط برای طرح این تست‌ها ساخته شده‌اند و واقعیت و پیچیدگی روابط بین اجزا را در گروه اسمی نشان نمی‌دهند و آشکارا غیرعلمی‌اند.

نتیجه‌گیری: با آزمون‌ی خوب و مناسب روبه‌رو هستیم که هم به سطح عمومی دانش‌آموزان رشته‌ی انسانی توجه دارد و هم با چند تست زیبا، دانش‌آموزان طراز اول این رشته را مشخص می‌نماید. درصد بالای ۴۰ قابل‌قبول، بالای ۵۰ خوب و بالای ۶۵ عالی به‌شمار می‌آید.

دکتر هامون سبطی

رشته‌ی هنر

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲	شیوه‌ای نو و ارزشمند در طراحی تست‌های معنای واژه‌ها در کنکور است بر پایه‌ی توجه به روابط میان واژگان زبان که خدایش بیفزایا!
۵	شاید در نگاه نخست در گزینه‌ی سوم املای «غوی» به دلیل ناآشنایی، نادرست به نظر برسد، اما با توجه به معنای بیت، کاملاً درست است («غوی» هم‌ریشه‌ی اغوا و به معنای اغوا شده و گمراه است).
۱۰	ساختاری نو، چالش‌انگیز و خوب است برای طرح پرسش‌های آرایه.
۱۶	احتمال بی‌توجهی به این‌که «آهنگ‌کردن» معنای «قصدکردن» می‌دهد، نه «آهنگ‌زدن و ساز نواختن» با آمدن گزینه‌ی «بسازی مطرب خوشخوان خوشگو...» بالا می‌رود و محک خوبی است برای تشخیص دانش‌آموز دقیق و آشنا با ادبیات از دیگر دانش‌آموزان.
۱۹	گزینه‌ها با زیرکی و ابتکار انتخاب شده‌است.
۲۴	با آن‌که معنای جمله‌ای نه چندان پیچیده را از متن کتاب درسی (ادبیات پیش‌دانشگاهی) می‌خواهد، اما گزینه‌ها زیبا ساخته و پرداخته شده‌است. به‌ویژه این‌که گزینه‌های ۱ و ۲ از گزینه‌ی ۳ که پاسخ است هم طولانی‌تر هستند و هم کلمات پرطمطراق و غلط‌انداز عربی بیش‌تر دارند.
۲۵	تفاوت معنای کنایی «سرنهادن در راهی» و «خون‌خوردن بابت کاری» کلید رسیدن به پاسخ درست است که تست را زیبا و زیرکانه می‌سازد.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲	پیداکردن و تناسب معنایی میان واژه‌ها نیاز به تسلط بر معنای آن‌ها دارد.
۳	توجه به تفاوت معنایی اسم و صفت (فسق و فاسق) و اشتباه‌نگرفتن معجز با مجمر، شرط درست پاسخ‌گفتن به این پرسش است. (راستی «واژگان» به معنای «دایره‌ی لغات» است. بهتر است به‌جای «واژه‌ها» به‌کار گرفته‌نشود.)
۴	خیلی از دانش‌آموزان معنا و املای خوازه (۱- خواش ۲- طاق نصرت) را نمی‌دانند یا در خاطر ندارند.
۵	توضیحش آمد. (اصحابِ ضلال: گمراهان)
۶	من نام شاعران تاجیکی و افغانی را دقیق به خاطر ندارم، اما گویا شما باید داشته‌باشید!
۷	دست‌کم برای داوطلبان رشته‌ی هنر که بسیاری از آنان کتاب ادبیات سال سوم را در هنرستان‌ها آموزش ندیده‌اند و مطالعه‌نکرده‌اند، تست تاریخ ادبیات آن هم از اعلام کتاب سال سوم، خیلی سخت‌گیری به حساب می‌آید.

۹	توضیحش خواهد آمد.
۱۰	«در دل شب تاریک روشنایی دادن» غیرممکن نیست، پس متناقض‌نما هم نداریم. «عین انتظار» یعنی «ذات انتظار، نهایت انتظار» پس اضافه‌ی تشبیهی نیست. «روان شدن» امری ویژه‌ی آدمیزاد (یا جانوران) نیست، پس تشخیص هم نداریم. «غریب» در بیت چهارم در معنای «عجیب» به کار گرفته شده است، اما معنای دوم آن (غریبه و ناشناس) به ذهن خطور می‌کند، چون با آشنا و بیگانه تناسب دارد؛ پس ایهام تناسب دارد.
۱۲	اگر کسی فریب مشاوره‌های غیرعلمی و بازاری را نمی‌خورد و مبحث واژه و تکواژ را برای کنکور مطالعه می‌نمود، به آسانی می‌توانست به این تست پاسخ دهد، ولی دریغ که ...
۱۳	بی‌توجهی به دو صفت پیشین «آن» و «هر» نیاز به دقت و تمرین قبلی دارد.
۱۵	فقط دانش‌آموز آشنا با مبحث تکواژ و ساختمان واژه می‌تواند به چنین تستی با تسلط پاسخ دهد.
۱۶	توضیحش آمد و البته مشکلی نیز در این تست وجود دارد که در ادامه به آن خواهیم رسید.
۱۷	نوع طراحی و ساختار تست آن را ترسناک و سخت کرده است!
۱۸	غیراستاندارد بودن باعث سختی این پرسش شده است که به آن خواهیم پرداخت.
۱۹	بیت‌های ۱ تا ۳ بر پایه‌ی این مضمون زیبای عاشقانه سروده شده‌اند که حتی پس از مرگ نیز عشق عاشق به معشوق ادامه دارد، اما در بیت گزینه‌ی چهارم گرچه بسیاری از واژه‌های به‌کاررفته در سه گزینه‌ی دیگر دیده می‌شود، مفهوم چیز دیگری است: عاشق هرگز از عشق دست نمی‌کشد. جداً تست زیبایی بود!
۲۲	نارسایی وزنی و زبانی گزینه‌ها، خواندن و معناکردن آن‌ها را دشوار می‌کند.
۲۵	توضیحش آمد.

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره پرسش	توضیح
۹	«پروانه» در مصراع نخست به معنای «دلیل و راهنما» آمده است و در مصراع دوم در معنای رایجش، و این یک جناس تام روشن و آشکار است که در نگاه ادبی تنها آرایه‌ی برجسته در این بیت به حساب می‌آید. «جناس تام» در گزینه‌ی چهارم خودنمایی می‌کند، اما پاسخ گزینه‌ی سوم است که در آن جناس ناقص جای جناس تام را گرفته است! البته در این بیت میان «کار» و «نار» جناس ناقص نیز برقرار است، اما هدف از این نوع طراحی گزینه‌ها چیست؟ سرگردان کردن دانش‌آموزی که زیبایی‌ها را می‌فهمد و بازی با اعصاب او در جلسه‌ی کنکور؟ در ضمن وقتی جناس تامی به این آشکاری در میان است، چه جای ایهام تناسب است آن هم با همان دو معنایی که جناس تام را سبب شده است. این تست نمونه‌ای دیگر از طرح پرسش‌های تلخ از مبحث شیرین آرایه‌های ادبی است که شاید با پذیرفتن هردو گزینه‌ی ۲ و ۴ یا حذف کامل این تست، بتوان اندکی از تلخی آن کاست.

<p>پاسخ دقیق گزینه‌ی ۱ است نه ۲، اما گزینه‌ی ۲ را نیز می‌توان درست به شمار آورد. در متن پرسش تنها یک پسوند قید شده‌است، اما «سرگردان» دو پسوند دارد: سر + گرد + ان + ی و دانش‌آموزی که به این نکته توجه کند، گزینه‌ی ۱ را برمی‌گزیند و باید بالاترین نمره‌ی مثبت را بگیرد نه نمره‌ی منفی!</p> <p>اما می‌توان «گردان» را بدون توجه به این‌که از پیوستن تکواژ گذراساز «ان» به بن مضارع «گرد» حاصل شده‌است، بن مضارع دانست و گزینه‌ی ۲ را انتخاب کرد.</p>	۱۵
<p>گزینه‌های ۳ و ۴ هر دو درست هستند.</p> <p>«ساختن» را در بیت چهارم نیز می‌توان تصمیم‌گرفتن و آهنگ‌کردن معنا کرد. هر چهار گزینه‌ی این تست - که از دید شیوه‌ی طرح پرسش بسیار ارزشمند و هوشمندانه است - از شواهد لغتنامه‌ی دهخدا برگرفته شده‌است و یقیناً دقت موردنظر تست‌های کنکور سراسری، در دسته‌بندی اقوال و یافته‌ها در لغتنامه منظور نظر علامه دهخدا نبوده‌است و اگر دانش‌آموزی در بیت چهارم، «چه سازیم» را چه تصمیمی بگیریم، معنا کند - و نه به روایت لغتنامه «چه تدبیری کنیم» - راه به خطا نبرده‌است و سزاوار نمره‌ی مثبت است نه منفی. (و ای کاش هرچه زودتر طرح پیشنهادی بنده در مورد وزن‌دهی به گزینه‌ها - که شرح کامل آن پیش از نوروز ۹۴، از راه‌های رسمی و بسیار معتبر تقدیم ریاست محترم سازمان سنجش آموزش کشور شده‌است و در صفحه‌ی اصلی این سایت نیز در دسترس همگان است - مورد توجه قرار گیرد و در عمل بسیاری از این دست مشکلات داوطلبان را در سال‌های آینده از میان بردارد. به امید یاری شما و خدا!)</p>	۱۶
<p>اگر معنای کنایی «سپر انداختن» را «تسلیم‌شدن» بدانیم و معنای کنایی «سرنهادن بر قدم» را «اطاعت و سرسپردگی» گزینه‌ی نخست هم نمی‌تواند پاسخ صددرصد درستی برای این پرسش باشد.</p>	۱۸

نتیجه‌گیری: با آزمون دشوار اما خوب روبه‌رو بودیم که دست‌یافتن به درصد ۳۰ در آن برای داوطلبان رشته‌ی هنر قابل‌قبول است. بالای ۴۵ درصد خوب و بالای ۵۵ درصد عالی به‌شمار می‌آید.

خدایتان مزد دهد!

دکتر هامون سبطی

رشته‌ی زبان فارسی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۴	طرح تست املا از بیت‌ها که شرحش آمد.
۱۰	توجه به ارکان تشبیه از مواردی است که به خوبی می‌تواند میزان درک ادبی داوطلبان را محک بزند.
۲۰	شیوه‌ی بسیار زیبایی در طراحی تست‌های معنا و مفهوم است.
۲۳	گزینه‌ی چهارم در نهایت زیرکی و خوش‌سلیقگی انتخاب شده‌است.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲	این الگوی طرح تست همیشه مشکل‌آفرین و سخت است، به‌ویژه که در آن با چنین کلمه‌ای روبه‌رو شویم: بَن: نوعی بلوط!
۴	املاي سُبْحه (= تسبیح) در بیت نخست غلط است که به چشم هر دانش‌آموزی نمی‌آید.
۶	فرانتس فانون «شاعر الجزایری» بود که البته در فرانسه درس خوانده و با حقوق خود و ملتش آشنا شده‌بود و در راه آزادی الجزایر از اشغال فرانسویان بسیار کوشید.
۷	همگی از اعلام کتاب سال سوم گزیده شده‌اند.
۸	به‌خاطر سپردن رویدادهای مهم ادبی در دوره‌های شعر معاصر با ایجاد پیوند میان شرایط سیاسی-اجتماعی هر دوره و اتفاقات آن دوره کاری لذت‌بخش و ارزشمند است که معمولاً هم دانش‌آموزان و هم دبیران ارجمند از آن غفلت می‌ورزند (به پاسخ تشریحی تست‌های مربوط به درآمدهای کتاب‌های ادبیات در جلد دوم کتاب همایش ادبیات، نشر دریافت، مراجعه کنید).
۹	بیت نخست در مورد خداوند است و هیچ کاری برای خدا اغراق‌آمیز به‌شمار نمی‌آید. بیت دوم به داستان حضرت نوح اشاره ندارد، زیرا کشتی نوح از زیادی بار و مسافر در طوفان غرق نشد! در بیت چهارم اصلاً علتی بیان نشده، پس شرط اصلی حسن‌تعلیل را در این‌جا نداریم. بنابراین چاره‌ای جز پذیرفتن گزینه‌ی ۳ نیست، اما خیلی روشن نیست که طراح محترم جناس را میان کدام واژه‌ها در نظر گرفته‌است: ناز- از؟ // از- عجز؟ // کردی- کردم؟ // ندادی- داد؟ // عجب- عجز؟ به هر حال تمام این موارد جای بحث و درنگ دارند.
۱۰	چهره به آفتاب مانند شده، اما دلیل این شباهت (صفت مشترک میان چهره‌ی یار و خورشید) در بیت نیامده‌است.

۱۲	برای کسی که با دستور آشنایی دارد، تست ساده‌ای است، اما برای کسی که از دستور فقط تست‌های کنکور سال‌های گذشته را می‌شناسد، به نظر سخت و ترسناک می‌آید.
۱۳	«شنیدن» در جدول درس «جمله‌ی ساده و اجزای آن»، گذرا به مفعول و متمم معرفی شده‌است: شنیدن سخنی از کسی
۱۴	احتمال جافتادن واژه‌های مشتق در این متن، زیاد است (اصلی، شعری، بنیادی، نفسانی: همگی صفت نسبی هستند).
۱۵	«پرسیدن» هم مانند «شنیدن» است و جمله‌ی چهار جزئی با مفعول و متمم می‌سازد: پرسیدن سؤالی از کسی (و مهم‌تر از این دو: گفتن سخنی به کسی)
۱۶	هر دانش‌آموزی از وجود پس‌وند «ا» در پایان «روا» آگاه نیست.
۲۰	تازه‌بودن الگوی طرح تست آن را برای خیلی‌ها دشوار می‌نمایاند.
۲۱	تنها در بیت دوم، شاعر می‌گوید: خدا همه جا هست، اما ما بی‌جهت خود را از او جدا می‌بینیم.
۲۳	بیت چهارم می‌گوید که ماجرای عاشق را فقط عاشق می‌داند و بس.
۲۵	توضیحش خواهد آمد.

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره پرسش	توضیح
۹	توضیحش آمد.
۱۸	از نظر من هیچ گزینه‌ای درست نیست. مفهوم یا شده در گزینه‌ی نخست، مربوط به بیت قبلی این غزل معروف است (در این سرای بی‌کسی کسی به در نمی‌زند / به دشت پرملال ما پرنده پر نمی‌زند) و مفهوم این بیت غفلت‌زدگی مردم و بی‌انگیزگی آن‌ها برای دست‌یافتن به آزادی و رهایی است که آشکارا در کتاب درسی نیز چنین مفهومی برای این بیت درج شده‌است: در این ظلمت اختناق کسی به فکر آزادی و رهایی نیست. (صفحه‌ی ۱۳۹، کتاب ادبیات فارسی ۲)
۲۵	اگر بخواهیم در این تست، پاسخی را بپذیریم، گزینه‌ی ۴ است نه ۳، پذیرفتن گزینه‌ی سوم ما را دچار دور باطل می‌نماید: «آروزی تحقق‌نیافته‌ی شاعر» هیچ اطلاعی بیش‌تر از «غیرممکن در نقاشی» در خود ندارد و نمی‌توان آن را به عنوان جواب سؤال پذیرفت. پاسخ ساده‌ی این پرسش، «آواز خواندن شقایق است» که از نمونه‌های جان‌بخشی در ادبیات است؛ شگردی که در نقاشی به زحمت و به‌ندرت به آن دست می‌توان یافت، اما دست‌مایه‌ی کار اغلب شاعران و نویسندگان است. و جان‌بخشی نمونه‌ای از نوآوری و فروریختن دیوار عادت‌ها و آموخته‌هاست. (مثلاً آواز خواندن شقایق جزو عادت‌های ذهنی ما نیست.)

نتیجه‌گیری:

- آزمون دشواری بود که البته برای رشته‌ی زبان عجیب نیست.
- درصد بالای ۴۰ قابل قبول، بالای ۵۵ خوب و بالای ۷۰ عالی به‌شمارمی‌آید.

به خودتان و تلاش‌تان احترام بگذارید، پس امیدوار باشید!

دکتر هامون سبطی